

Превод са старогрчког и коментари:

Мр Александар Баковац

СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК

ОДГОВОРИ ТАЛАСИЈУ [i](#)

ОДГОВОР I

Питање:

Да ли су страсти зле саме по себи или сходно њиховој употреби? Имам у виду наладу и жалост, жељу и страх и оне [страсти] које овима следују .

Одговор:

Ове страсти, као и остале, нису првобитно саздане са јестеством човековим, јер би у противном оне водиле одређењу (??? ??? ???) тог јестества. Научивши се од великог Григорија Ниског, говорим да су оне ушле [у природу човекову] као последица отпада од савршенства, и тако прирасле неразумном [ii](#) делу јестества. Кроз њих, уместо божанског и блаженог образа (= иконе), са преступљењем [заповести], у човеку се одмах пројавила и показала његова сличност са неразумним [бесловесним] животињама (?????? ???). [iii](#) Јер је требало да, кроз затамњење достојанства разума [iv](#), које је слободном вољом (???????) [v](#) себи привукло, јестество човека заслужено добије казну. Тако је премудро устројио Бог, [vi](#) да би човек осетио своје логосно превходство (?????? ?????????). [vii](#)

Међутим, страсти бивају добре за ученике, [viii](#) уколико их, мудро одвојивши од тела, усмере ка задобијању небеских блага. На пример, када их жеља покреће стремљењу ка божанском, наслада - благодатној радости делатног усхићења ума божанским даровима, страх - пажњи која сачувава будућих казни за грех, туга - исправљању ововремених зала. У складу са реченим, попут мудрог лекара, који отровним телом змије, уништава постојећу или могућу заразу, ове страсти служе уништавању садашњих или очекиваних (?????????????) зала, као и назидању и чувању врлина и знања. Ове страсти, као што рекох, бивају

добре, у складу са њиховом употребом "покорављујући сваку помисао на послушност Христу". [ix]

А ако се нешто од овога примењује у Писму на Бога или на свете, то се о Богу говори нас ради, јер нам промисао Божији, на начин подобан нашим стастима, открива спаситељни и добродетељни пут. А на свете [се примењује], зато што они и иначе не могу телесним језиком да изразе свој умни однос и настројење према Богу, без да употребе [називе за] страсти познате нашем јестеству. [x]

Схолије

1. Различита становишта промисла, Писмо изображава нама подобно, у складу са познатим нам стастима.
2. Тим именима Писмо изражава однос Светих са Богом.

ОДГОВОР II

Питање:

Ако је Творац за шест дана створио све што је на свету, шта је Отац након тога радио? Јер Спаситељ каже: "Отац мој до сада дела, и ја делама (Јн 5, 17)". Можда мисли на очување онога што је створено?

Одговор:

Пошто је Бог прво створио, како је Сам зна о , логосе свега, и опште сушине постојећих [бивствујућих], [xi] наставио је да дела, не само на њиховом одржавању у постојању (???? ?? ????? ???????????), него и у стварном устројавању (?????????) [xii] делова који у њима дејствујуће (???? ???????????) постоје. [xiii] Поред тога, Бог Својим промислом (???????????), уподобљава [xiv] посебно општем, док кроз покрет одељених сушества ка добробићу (?? ?????) не обједини њихово произвољно стремљење са, по јестеству општим логосом (???? ????? ???????????) разумне сушине, и док их не учини сагласним међусобно, тако да не би имала према целини своју посебну вољу [xv], но да би се једини и тај исти логос созерцавао у свима, и да не би био раздељен њиховим пројавама у којима се он јавља, и док Он не покаже делатну благодат која све обожује. Ради те благодати је Бог и Логос постао човек, [xvi] говорећи: *Отац мој до сада дела, и ја делама (Јн 5,*

17). Отац - благоволи, Син - самодејствује, а Дух Свети суштински испуњава благовољење Оца и самодејство Сина у свему, да би се кроз све и у свему јавио Један у Тројици Бог (? ?? ?????? ?????), читав у свакоме, и у складу са благодаћу која удостојава созерцаван од свих (?????????????? , ?? ???), као што у сваком делу тела природно постоји душа [xvii] без да се [тима] умањује.

Схолије

1. У материји (???), тј. у општој суштини бивствујућих (??????? ??? ?????? ?????), постоје силе појединчаних, које проишходе по деловима из материје одељених, чије постојање, каже он, очигледно зависи од Бога,

2. Уподобљавањем појединачних општим суштинама, он назива сједињење свих људи у једном покрету воље ка логосу јестества. То сједињење по промислу саделава Бог, да би [тако] и воља постала једна, и једна природа свих, када се све све, Духом Светим, сједини међусобно и са Богом.

ОДГОВОР III

Питање:

Ко је онај [човек] о коме казује Јеванђеље, који носи у град крчаг воде, и зашто баш са водом, и кога су срели ученици и за кога им је Христос рекао да за њим иду? И ко је владалац дома? И зашто Јеванђеље ћути о његовом имену? И шта је велика намештена горњица, у којој је савршена страшна тајна божанске вечере? [xviii]

Одговор:

Писмо није прећутало само име човека, коме је Спаситељ послао двојицу ученика да приготове Пасху, него и име града у који су били послани. Тако, према првом тумачењу [созерцању], сматрам да се "градом" овде означава чувствени [осетни] свет (?????????? ??????), а "човеком" читаво јестество људско (?????????? ?????? ??? ??????????), коме бежу послани, као ученици Бога и Логоса и претече (??????????) Његове, како би припремили Његову тајну вечеру (?????????? ??????????) са јестеством човечјим - Закон првога Завета и закон Новог [Завета]. Један очишћује јестество наше делатном философијом од сваке скверни, а

други созерцатељним тајноводством (?????????? ??????????) узводи ум знањем од телесних ка сродству са умним виђењима (?????? ??????). [xix] Доказ овога јесте и чињеница да беху послани баш Петар и Јован. Јер је Петар символ делања а Јован созерцања.

Због тога су, како је и требало бити, првога су сусрели оног што је носио крчаг воде, и који је собом означавао све који на својим плећима носе делатну философију (?????????? ??????????) врлине, и који као у крчагу (?? ?? ??????), умртвљавањем удова телесних који су на земљи [xx] сабирају благодат Духа, [која их] кроз веру очишћује од скврени. Затим, након овога, као други се појављује владалац дома (??????????) који показује припремљену горњицу, и који собом [xxi] учи све оне који прихватају гностички смисао (?????????? ??????) и догмате вишњег созерцања и чистоту својих узвишених мисли, које су сличне са горњицом, да би богодолично прихватили великог Логоса. Дом, опет, јесте навика у благочестију (= побожности), и делатни ум у њему завршава свој пут, домогавши се врлине. А њима [врлинама] влада, као оним што му по природи припада, ум, који сија божанском светлошћу тајинскога знања, и због тога се, заједно са практичним умом удостојава натприодног присуства и вечере Спаситеља Логоса.

Тако се [у Е ванђељу] говори и о једном човеку, и о два, тако што је о једном написано да је носио крчаг, а други се назива господарем дома. О једном се говори, како сам рекао, вероватно због јединства природе, а о два, због тога што је та природа раздељена на људе делатне у благочестију и на људе који созерцавају. Изнова их смешавши посредством Духа Светога, Логос их назива и чини једним човеком.

Ако неко пожели да размотри и оно што је речено за сваког човека, неће се удаљити од истине. Град, дакле, јесте душа свакога човека посебно, и у њу се шаљу, као ученици Бога и Логоса, логоси врлине и знања. Онај што носи крчаг воде, јесте блага нарав и размишљање, који на плећима носи уздржање, а да не одбаци благодат вере добијену на крштењу. [xxii] Дом јесте пребивање у врлинама и њихово држање. Оне управљају домом [xxiii], и усторјене су као из кемена, из многих разноврсних тврдих и мужевених обичаја (?????????? ?????) и размишљања. Горњица јесте широка и пространа мисао и способност сазнања, украшена божанским созерцањем таинских и неизрецивих догмата (?????????? ?? ?? ?????????? ??????????). Господар дома јесте ум, који узвишеном светлошћу проширује доброту и величину знања, у

дому у који долази врлина. Господару дома, заједно са ученицима својим, тј. са првим и духовним мислима о природи и времену, долази Логос, самога себе предајући (?????? ??????????). Јер се као Пасха истинита, показује прелазак Логоса уму људскоме (???? ??? ?????????? ???? ??? ?????? ??????????), благодарећи коме Логос Божји, на таински (??????????) начин дошавши, дарује свима достојнима пуноћу заједнице сопствених добара.

ОДГОВОР IV

Питање:

Како је Господ заповедио ученицима да немају два хитона (Мт. 10, 10; Мк. 6, 9; Лк. 9, 3), а Сам је имао пет према Светом Еванђелисту Јовану (Јн. 19, 23), што се види по броју оних који су их међу собом разделили? И какве су то одежде?

Одговор:

Спаситељ није имао пет хитона (= хаљина), него један који је на телу, и једну /хаљину/ која иде одозго. Ова прва [хаљина] која је на телу се назива хитон (??????????), а која иде одозго - плашт (??????????). Међутим, велики Еванђелист Јован је Духом [Светим] кроз повесну приповест предао тајну неизреченог созерцања (?????????? ??????????), да би преко повесног одвео наш ум истини умозретељног (??????????) [xxiv]. Горња хаљина Спаситељева изједна саткана - коју нису подерали они који су Га распели ако су то и могли учинити - јесте чврста свезаност и преплетеност врлина међусобно и прекривач одговарајући и погодни од нас сачињен за Слово [xxv], или благодат новог човека по Њему [Христу] сплетана свише Духом. А спољашња хаљина (= огртач) је чулни свет, подељен на четири стихије, које, као четири одежде које се деле, духовно у нама распињу Господа. Тако демони деле видљиву твар [која се састоји] из четири стихије, припремајући нас да је чулима посматрамо страшно, како би нам остали непознати божански логоси у њој садржани [xxvi]. А што се тиче хитона добродетељи (= врлине), иако су га свукли са нас нашим нечињењем добра, они нас не могу убедити да је врлина зло.

Због тога немојмо пет хаљина Спаситеља нашег сматрати оправдањем за наше користољубље, него спознајмо каква је у овом случају намера Писма и како се у нама, када не вршимо добро, распиње Господ, и како

се Он обнажује силом нашег неделања добра, и како демони, служећи се нашим страстима, попут хаљина деле твар Његову [xxvii]. Будимо поуздани чувари добара која нем је Бог даровао и на твар гледајмо добро само да бисмо Њега прославили. Такође и хитон речи познања - а ја мислим на врлине - сачувајмо у неприкосновености, старањем о добрим делима.

Ако, пак, желите, поврх онога што смо казали, да под сатканим хитоном поимате небески свет бестелесних и умних суштастава, а под горњом одеждом, коју је Писмо раделило на четири дела, да подразумевате природу, нећете погрешити против истине. Јер тело [човеково] су разрушили [демони] пропадивошћу, стекавши силу против нас [нашим] преступљењем закона, али душу, као сродну горњем свету, нису растргли.

ОДГОВОР V

Питање:

Шта значи "земља да је проклета" због Адама, и шта значи да ће се од ње "с муком хранити"? Шта значе речи након трње и коров ћети раћати - траву пољску? И напoкoн, шта значи у зноју лица свога јешћеш хлеб свој (Пост. 3, 17-19)? Јер нико није видео човека нити да траву једе, нити они који једу хлеб то чине, у складу са свеишеном историјом, у буквалном смислу у зноју лица свога.

Одговор:

Земља проклета због дела Адамовог, јесте плот (????) Адамова, која је последица дела његовог [xxviii], то јест страсти оземљеног (?????????) ума. [Ова плот] је свагда подвргнута проклетству које се пројаљвљује бесплодношћу (???????) врлина које јесу дела Божија. Ову плот и окушава Адам са многим стардањима (??????) и жалостима, задобијајући од ње само мала задовољства (??????). А због таквог трулежног добитка, плот узвраћа бригаама и забринутостима, слично бодљикавом грму, и великим искушењима и опасностима као бодљама које је несносно боду одасвуд - и у разум, и у гнев, и у жељу, [xxix] тако да једва може да стекне здравље (??????) и добро стање (???????) [плоти], попут траве коју суши и једе, а затим, после многих кружних враћања (?????????????) ужасних [стардања], у зноју лица свога, тј. у тешком труду бескорисне знатижеље чулнога бића у чувственом има,

подобно хлебу, темељ устројења садашњег живота, било путем вештина, било путем каквог другог осмишљеног начина [одржавања] живота.

Или боље [xxx]: земља јесте срце (?????) Адамово [xxxi], које је због преступљења [заповести] примило проклетство - лишављање небеских блага (??????? ?????). То је земља коју по делатној философији, [xxxii] са много жалости једе [човек], очишћујући је од проклетства савести - срамних дела (????? ??? ???????). Затим, очишћује разумом из ње размишљање о настанку телесног бића које подобно трњу израста, а подобно бодљама он - имајући у виду бестелесна суштаства - расућује о промислу и суду што духовно једе као траву природног созерцања. И тако, сходно речи "у зноју лица свога", вештином стеченом искутвом, једе хлеб теологије, који се једини ствано животворан (????? ?????????) и који у непропадивости чува биће оних који од њега кушају. [xxxiii] Тако, једење земље, у добром смислу, јесте очишћење срца кроз духовно делање, "тарава" је познање тварног природним созерцањем, "хлеб" истинито тајноводство (?????????????) по благодати.

Схолија

1. Дела Адамова он назива "срамним страстима" (Рим. 1, 26) пошто врлине ствара само Бог код оних који [Га] желе, и он за оруђе њиховог пројављивања користи само настројење оних који их желе.

ОДГОВОР VI

Питање:

Ако, према Св. Јовану, "рођен од Бога не чини грех, јер семе Његово остаје у њему, и он не може грешити" (1Јн. 3, 9), а рођен водом и Духом (Јн. 3, 5) - је рођен од Бога, како онда ми, рођени од Бога кроз крштење, можемо да грешимо?

Одговор:

Двојак је вид нашег рођења од Бога: први даје рођенима присуство силе благодати усиновљења (?????????) [xxxiv], док други приводи сву ту благодат у делатно стање и њоме преображава (?????????????) сво гномичко (?????????) настројење рођенога према Богу који рађа. Први

верује само да присутна благодат има силу, док други поред тог што има [такву] веру, остварује, делатним познањем, [xxxv] у ономе који је то спознао, божанско подобје (????????? ?????????) Онога Кога је познао. [xxxvi] Код оних, дакле, код којих је присутан први вид рођења и чија воља, стога, није савршено независна од телесне пристрасности и који још увек немају пуно утврђење Духом у делатном учествовању у светим тајнама (????? ?????????) које су им познате - код тих није немогуће да у неком тренутку западну у грех ако га, на концу, пожелеле (??? ?????????). [xxxvii] Јер не рађа Дух вољу која не жели, него ону која хоће њу преображава (?????????) за обожење (?????). [xxxviii] Они који су овоме [обожењу] причасни у опитном познању (? ????? ?????????) не могу већ да одступе од онога што је једном на делу било спознато као истинито и да се прилепе чему год другом и да то друго прихвате (?????????????) за превасходно, као што и око које једном види сунце, не може више сунцем сматрати месец или неке друге звезде небеске [xxxix]. А у онима, у којима Дух Свети рођењем [= крштењем] прима читаво њихово настројење [вољу], он га читавог преноси са земље на небо и делатним и истинитим познањем претвара ум њихов у блажене луче [= светиљке] Бога и Оца, тако да [тај ум] сматра да је други бог (?? ????? ????? ?????????), испитујући [xl] по благодатном учешћу какав је по суштини [Сам] Бог Који то не испитује. Такви су, по навици и по настројењу воље, баз греха пошто не могу да одбаце оно што су делатно спознали искуством. Ако, дакле, и имамо Духа усиновљења [xli], Који је семе живота и Који онима које је родио даје обличје Онога од Кога су рођени, а не дајемо Му слободну вољу чисту од наклоности и расположења [ка греху] - тада ћемо и након рођења водом и Духом грешити по сопственом нахођењу. А ако би, међутим, ми, сазнатељно припремили нашу вољу да примимо њихово дејство - говорим за воду и Духа - тада би тајинска вода савршила очишћење наше савести кроз делатну философију и животворни Дух би остварио у нама непроменљиву пуноћу добра. Стога, свакоме од нас ко још увек може да грешити, остаје да читавог себе и своју вољу пренесе на Духа.

Схолија

1. Првим начином се дарује само благодат могућности усиновљења. Тако се, дакле, свим крштенима дајемо могућност да буду синови Божји. Зато [Свети Јован] и каже: "Ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у Царство Божје" (Јн. 3, 5). И још: "А онима који Га примише даде

власт да буду чеда Божија" (Јн. 1, 12). А другим начином, са вршењем заповести и познањем истине, даје савршеност тог истог усиновљења, тј. неспособност грешења, са обожењем које не постоји у првом случају. Јер [у првом случају] слободном вољом још није отсечена способност грешења, пошто човек још увек није благодаћу окренуо сву своју жељу ка Богу.

2. Неделатна вера, говори он, има благодат усиновљења у могућности, пошто они који је имају нису покренути заповестима.

НАПОМЕНЕ:

[i] Спис " *Одговори Таласију* ", спада у каснија остварења Св. Максима Исповедника. Написано је на молбу Таласија познатог игумана једног манстира у близини Картагине. Таласије је са Св. Максимом био у блиским односима, и овај му је упутио неколико писама. Тешко је рећи када се тачно Св. Максим подухватио писања "Одговора Таласију". Приближно време писања овог списка може се датирати између 637. и 640. године. Најзначајнији аргумент у прилог оваквог датирања налазимо у чињеници да у овом спису нема антимонотелистичких тенденција, које налазимо већ у " *Писму Маринону* " писаном око 641. У овом, као и у другим својим списима, Св. Максим има врло тежак стил који компликује разумевање ионако смислом набијеног текста а тиме и његово превођење. Максимово писање је сложено, његов дискурс је богат значењима. Он као да не жели да све каже на једноставнији начин, већ користи начин изражавања који понекад збуњује. Тек брижљивим исчитавањем схватамо шта је уствари желео да каже. Међутим, овакав труд се исплати пошто код Максима налазимо дубину теолошког мишљења која задивљује. Није стога чудо, што је у савременој теолошкој мисли, Максим један од најнавођенијих Отаца древне Цркве. Није, с друге стране, чудно ни то што је у прошлости, па и данас, Максим веома често био сасвим погрешно схватан и интерпретиран. Тежина његовог стила и израза дала је за ово погодну основу. Због тога смо у овом преводу настојали да кроз напомене укажемо на могуће исправно тумачење речи Светитеља. Свакако да коментари не представљају исцрпно и свеобухватно тумачење његовог слојевитог и смислом набијеног исказа. Њихов је циљ само да укажу на моменте које преводилац сматра квинтесенцијом

Максимове мисли. Схватимо да ће нам вероватно бити замерено да смо својим коментарима читавали у Максимов текст оно што он заиста не говори. Да би смо умањили евентуални утисак оваквог "читавања" наше коментар смо ставили на крају текста како би читаоци пред собом имали "чист" текст и били, уколико то желе, препуштени сопственом мисаоном подвигу разумевања овог великог учитеља цркве. Надамо се да ће овај превод допринети бољем разумевању мисли Св. Максима пошто су "Одговори Таласију" свакако једно од најзначајнијих дела овог великог Оца Цркве. Надамо се, такође, да ће овај наш рад подстаћи и друге преводиоце да кроз критичу анализу нашег превода дођемо до што бољег и исправнијег коначног резултата.

Текст овог дела је објављен *Patrologiae graecae*, Migne, t. 90, 244 - 785. Изворни текст се налази и у издању ?????????? ??? ?????????? ??????????, 14?, ????????????? 1992. У овом издању је објављен и превод овог дела на новогрчки. Критичко издање текста је објављено у: *Maximi Confessoris ad Thalassium I. Quaestiones I - LV una cum latina interpretatione Ioannis Scotti Eriugenaе iuxta posita*. Ediderunt Carl Laga et Carlos Steel (*Corpus Christianorum, Series Graeca*, vol. 7). Turnhout: Brepols, 1980.

[\[ii\]](#) Тј. телу и чулима.

[\[iii\]](#) Овде желимо да напоменемо, да израз "неразумне животиње" не треба да буде схваћен само у смислу недостатка рационалне моћи расуђивања. Текстови Св. Максима често имају више димензија и слојеве значења. Ако бисмо узели у обзир његово учење о логосима бића, у којим је циљ света зацртан, онда се а-логосност човека након пада не исцрпљује само у његовој "нерационалности", већ, суштински, у промашају циљ због кога је створен. У том смислу се његова а-логосност упоређује са животињском, јер је само у човека положена *икона* Божија - тј. могућност слободног уподобљавања логосу његовог назначења. Грчки језик, са многозначношћу својих појмова (као што је случај овде, у употреби појма логос), допушта овакав вишеслојни начин изражавања. Управо то и јесте велики проблем при превођењу. Зато су неопходне напомене како би се избегло поједностављивање или *поједнозначивање*, које у списима попут овог, може водити потпуном губљењу аутентичног смисла.

[\[iv\]](#) Види претходну напомену.

[v] Према Св. Максиму, слободна воља човекова, по природи не се не супротставља вољи Божијој. Међутим, она може бити употребљена алогосно, тј. злоупотребљена, што се у случају пада првородних и догодило. Природна људска воља није у супротности са вољом Божијом "јер нити само јестество, нити ишта јестествено, чак ни слободна воља и оно што од ње зависи не супротставља се Источнику јестества све док следи законе јестества (*Ad . Thal . PG 90, 893В*)". Човекова слободна воља је повезана са кретањем бића напред. Ово кретање (*ki , nsij*) је постављено у саму природу, која треба да превазиђе своја сопствена ограничења, пре свега смртност, улазећи у слободну заједницу са Богом и тако задобијајући личносни начин постојања (*tro , рој и `ра , гхewј*), који је истоветан начину постојања (иако не и природи) Бога. Слобода представља могућност динамичког двига ка заедничареу у љубави, односно ка једнином начину постојања у коме створено може превазићи своја сопствена ограничења. Злоупотреба слободне воље, односно њено погрешно усмерење, води одбацивању богоподобног начина живота, дакле одбацивању заједнице са Богом, омогућене једино у и кроз Христа присутног у Евхаристији, што опет значи одбацивању и самог живот и постојања. О овој теми видети: J . Meyendorff , *Free Will (gnw , mh) in Saint Maximus the Confessor* , *The Ecumenical World of Orthodox Civilization: Russia and Orthodoxy*; Vol. III, *Essays in honor of Georges V. Florovsky*, Monton: The Hague Paris, 1974. Српски превод у: Беседа, бр. 1-2/1992, стр. 73 - 77.

[vi] ?????????????? ??? ??? - ово "премудро устројење" укључује у себе и божије старање о свету.

[vii] Из разлога наведеним у напмени 2, избегли смо овде да израз "?????? ??????????" преведемо са "превасходсво разума" или "превасходство ума".

[viii] ?? ??? ?????????? - студент, технички начин за полазике високих школа. Ови "студенти", које Св. Максим помиње, су вероватно учили код Св. Софронија, патријарха јерусалимског. Св. Максим "студентима" или ученицима назива, дакле и прости монахе и уопште ревнитеље благочестивог живота.

[ix] 2 Кор 10, 5.

[x] Тј. Свети говре о свом односу са Богом користећи називе за страсти познате људима. Тако они говоре о чежњи за Богом, о сладости заједничарења са Њим итд.

[xi] Овде ????? - суштина, представља материју, некакв вид неформиране твревине којој логос даје форму. Но логос творевине није само то. Он је у исто време и назначење, циљ. Све је саздано у Христу и ради Христа. "Тајна оваплоћења Логоса је кључ за све загнетке и праобразе у Писму... Ко позна тајну крста и погребена, сазнаће и логосе свега постојећег, док онај што је посвећен неизрецивом силом Васкрсења, познаје /претходећи стварању/ циљ Божији" (*Capita Theologica et Economica I* , 66). Циљ - логос - творевине јесте њено слободно сједињење са Богом, и вечни живот, вечни начин постојања подобан начину постојања Бога. У том смислу је Бог створио "вечне логосе", не као некакав вид предпостојања онога што је створено, већ као вечне предзамисли о циљу и начину постојања створеног. Уп. Dalmais I. H. *La theorie des "logoi" des creatures chez S. Maxime le Confesseur* , *Revue des Sciences Philosophique et Theologiques*, 1952, t. 36, p. 244, а такође и Eric David Perl, *Methexis: Creation, Incarnation, Deification in Saint Maximus Confessor* , A Dissertation Presented to the faculty of the Graduate School of Yale University in Candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy, 1991, 147 - 179.

[xii] Појам ???????? има значење *подршка, потврда, очување* , а такође значи и *састављање, спајање* , односно *устројавање*. Тако, на пример, у PG 91, 1048 C читамо да "Кроз kenosis своје божанске природе, Божански Логос устројава (????????) људску природу". Насупрот овог појма, код Св. Максима налазимо појам *dia, stasij* који је својствен свим створеним бићима јер су она, управо зато што су створена у покрету. *dia, stasij* такође означава одвојеност, сепаририаност, удаљеност од Бога и међу бићима међусобно, и она ће бити превазиђена у есхатону, када се покрет, односно кретање створених бића заврши у *stasij* - односно у заједичарењу са Богом. Христос је тај који у себи, тј. у својој Личности - ипосатаси - возглављује, несмешиво сједињује - устројава - *dia, stasij tw / n a ' krwn* , различитост природа и њихових квалитета (*Ep . 15, PG 91 556 A*). Опширније видети у Dom Julian Stead, O. S. B., *The Meaning of Hypostasis in Some Texts of the "Ambigua" of Saint Maximos the Confessor* , *Patristic and Bizantine review*, 1989, 8: 1-3, као и код L. Thumberga, *Microcosm and Mediator, The*

Theological Anthropology of Maximus the Confessor, Second edition, Open Court 1995, 57 - 60.

[xiii] Με, ρη (merika, означава посебно постојање за разлику од општег - та. kato[lou]. И оно што је опште, и оно што је посебно јесте створено по логосу Божијем. Посебно има своје постојање у општем, као што део учествује у општем. У даљем излагању има се у виду тај "општи" логос - природа човека. Уп. *Творения Преподобного Максима Исповедника*, Книга II, "Мартис" 1994, коментари А. И. Сидорова, стр. 224.

[xiv] ????????? - чини сличним, послочињава.

[xv] ?? ??????? ??? ??????? - овде Св. Максим има на уму, не ускраћивање слободе појединачним бићима, већ одуство слободне воље која се изражава као противна општем логосу твари, тј. вољи и жељи Творца која је у твар положена. Уп. John Meyendorff, `Free will (?????) in Saint M. the C.', in: Andrew Blane / Thomas E. Bird (Hrsg.), *The Ecumenical World of Orthodox Civilization: Russia and Orthodoxy; Essays in honor of Georges Florovsky III*, Paris / Den Haag 1974, 71-75;

[xvi] За Светог Максима, Тајна Оваплоћења представља кључ за разумевање предвечне намере Божије у свету. Оваплоћење за њега не представља просто васпостављање пређашњег (предпадног) стања, већ је оно једини пут спасењу природе која кроз јединство са Богом (а што је могуће једино услед Оваплоћења) може и треба да испуни логос заложен у њеној природи - да задобије начин постојања подобан Богу. Видети L. Thumberg, *Microcom and Mediator*, 77 - 79.

[xvii] Душа пребива у свим деловима као какво оживљавајуће начело. Ако би она одсуствовала из неког уда, он би био мртав. Усуђујемо се да овде приметимо и не сасвим отворену, али јасну алузију на еклисиолошку ствраност Тела Цркве у коме заправо Тројични Бог делује.

[xviii] Лк. 22, 7-13; Мк. 14, 13-16.

[xix] На овом "духовном степену" се према Св. Максиму, стиче способност созерцавања "логоса", односно намера Божјих спрам света. "Знање" о коме овде говори Св. Максим, не треба изједначавати са каснијим схватињима истог као интелектуалног разумевања

"објективне" стварности. Код црквених Отаца уопште, а код Св. Максима посебно, сазнање се поистовећује са живим личносним односом. Познати Бога, значи бити у заједници с Њим.

[xx] Кол 3,5

[xxi] Тј. својим примером.

[xxii] Ни на овом месту нећемо пропустити да приметимо, као је читава Максимова онтологија и аскетика дубоко утемељена на тајни Цркве, односно Евхаристије.

[xxiii] Овде Св. Максим користи погодност грчког језика. Други човек је "господар дома", односно "домоуправитељ". Врлине, подобно овоме, такође "управљају домом", што Максиму даје могућност оваквог алегоричког тумачења.

[xxiv] Оно што је умом спознатљиво.

[xxv] Ми, хришћани, представљамо, дакле, прекривач (????) одговарајући и погодан (?????????? ?? ???????) Христу. Овде се Св. Максим индиректно позива на учење Ап. Павла о Цркви као Телу Христовом.

[xxvi] Уколико не бисмо имали на уму целокупно Максимово учење о логосима твари, лако бисмо овим речима могли приписати неоплатонистичко значење. Према Св. Максиму, демони настоје да приволом на страсно сагледавање видљиве твари уз помоћ чула, учине невидљивим божанске логосе који су у твари заложени. А божански логоси јесу не идје у платонском смислу речи, него назначење односно циљ због кога је створено све што је створено. Коначни циљ, или логос Божји у творевини уствари је Христос, због Кога је, у Кома је и кроз Кога је свет створено. Свакако, овакво Максимово схватање логоса сасвим је другачије од онога које налазимо код Климента и других апологета. В. М.Ј. Edwards, *Clement of Alexandria and his doctrine of the Logos* , *Vigiliae Christianae*, 54, 159-177.

[xxvii] Овде желимо да приметимо да Св. Максим посматра човека као онога у коме је возглављена читава творевина. Човек је тај који је одговоран за испуњење божанског логоса творевине. Јасно је да овде нема никаквог дуалистичког сагледавања односа материјалног и

духовног у неоплатонском или оригенистичком смислу. С друге стране, поистовећење Христа са нама није етичке него онтолошке природе, или, боље речено аскетско-етички моменат код Св. Максима је истовремено и онтолошки.

[xxviii] Осмрћена, пропадива и трулежна плот јесте последица дела Адамовог, тј. првородног греха а не плот уопште.

[xxix] Овде имамо психолошку шему ????? , ????? , ????????? која је карактеристична за Платона

[xxx] У првом делу свог излагања на Пост. 3, 19 Св. Максим износи негативни, а у овом другом, позитивни смисао реченога. У овом другом пасусу он говори духовном узрастању човека проводећи читаоца кроз пуну обратну аналогију у односу на његов пад.

[xxxi] Сматрамо да нећемо погрешити ако под " *срцем* " подразумевамо " *личност* ", наравно схваћену као *име за однос* сходно теологији великих Кападокијаца. У том смислу, " *лишавање небеских блага* " о коме Св. Максим надаље говори јесте лишавање бићетворне заједнице са Богом у коју је човек требало да узрасте према промислу Божјем.

[xxxii] Делатна философија - ?????????? ?????????? - аскетски подвиг.

[xxxiii] Према А.И. Сидорову (*Ibid* . 228, f . 7) "Тајноводствено богословље" јесте трећи (након делатне философије и природног созерцања) степен духовно-моралног живота човековог. Сидоров даље наводи да достизање овог степена, који је једнак Мојсијевом виђењу на Синају или апостола на Преображење или апостла Павла на трећем небу, представља обожење. Желимо, ипак, да истакнемо, да Св. Максиму никако није свосјтвено индивидуалистичко поимање обожења, што се јасно види из његове Мистагогије која су управо бави "тајноводством" ка обожењу - Светој Литургији.

[xxxiv] "Благодат усиновљења о којој је реч задобија се уласком у црквену, односно литургијску заједницу у којој крштени постаје "сутелесник Христов и син Бога Оца по благодати.

[xxxv] " ??? ???? ?????? ?????????? - делатно познање представља стварно и непрестано познање Божанства у мистичном акту

таинственог богословља. Оно је доступно онима који су ступили у свет врлина". Уп. А. И. Сидоров, *Ibid* . 228, f . 4.

[xxxvi] Другим речима, док један само верује у делатност благодати усиновљења, други саделава - остварује - своје уподобење Богу.

[xxxvii] Овде бисмо напоменули како Св. Максим на оригиналан начин мења оригнестичку схему (и не спомињући је). И сам подвижник, он врло спретно повезује подвижнички са светотајинским животом, одбацујући посредно еригенистичко-евгријанску концепцију спасења као индивидуалног напора.

[xxxviii] Другим речима, слободна воља је неопходна претпоставка *обожења* . Дух не чини насиље над човековом слободом него је у потпуности поштује. Однос са Богом није једном за свагда одређен крштењем које представља *почетак* тог односа, који се у времену непрестано потврђује (или негира) животом човековим, што се, опет, изражава преваходно кроз његово учешће у литургијском сабрању. Овакав живот светотајинског заједничарења са Богом јесте обожење.

[xxxix] Овде можемо да приметимо једно индиректно, али сасвим јасно супротстваљање оригенистичкој поставци према којој су духови, створени с почетка, отпали од заједнице с Богом. Св. Максим наглашава да је тако нешто немогуће, јер искуство заједичарења с Богом је такво да не допушта онима који у тој заједници учествују да пожелеле ништа друго, с обзиром да је Бог испуњење и превазилажење сваке жеље.

[xl] Човек "испитује" - ?????? - "претрпљује" захваљујући благодати оно што је Бог по суштини - ?????? ??? - али што он Сам не испитује - ?? ????? - пошто је Богу страно свако страдално стање.

[xli] уп. Рм. 8,15